

ORTA XƏZƏRİN SƏRBƏSTYAŞAYAN İNFUZORLARI

İlahə Mənsimova*, İradə Süleymanova

Bakı Dövlət Universiteti

**Ilaxa_mansimova@mail.ru*

Orta Xəzərin hidrobiontlarının digər qrupları arasında sərbəstyaşayan infuzorlar su ekosistemlərinin ilkin konsumentləri olub, üzvi maddələrin transformasiyasında mühüm rol oynayırlar. Sərbəstyaşayan ibtidailərin bu qrupu ilkin trofik səviyyələrdə üzvi maddələrin produksiya və destruksiya proseslərində fəal iştirak edirlər. Sərbəstyaşayan infuzorlar mühitin əlverişli şəraitində intensiv çoxalaraq yüksək biokütlə əmələ gətirmək qabiliyyətinə malikdirlər. Bir sıra müəlliflərin tədqiqatları sübut etdi ki, sərbəstyaşayan ibtidailərin biokütləsi onların sayının çox olması hesabına suyun bir litrində bir neçə qram təşkil edir. Bu isə su biotoplarında yaşayan çoxhüceyrəli heyvanların biokütləsi ilə müqayisə oluna bilər.

Tədqiqat zamanı müəyyən edilmişdir ki, sərbəstyaşayan infuzorların növ müxtəlifliyi kifayət qədər zəngindir. 8 əsas biotopun sərbəstyaşayan infuzorlarının növ müxtəlifliyinin öyrənilməsi göstərdi ki, infuzorların ən çox növ müxtəlifliyi bentik birliklərinin lilli qum (80 növ) bitopunda və bitki qalıqları ilə zəngin lildə (84 növ) müşahidə olunmuşdur. Infuzorların növ müxtəlifliyi qalan biotoplarda – qum biotopunda 58 növ, boz lildə 72 növ, qara lildə 66 növ, planktonda 46 növ, perifitonda 71 növ və fitosilliosenozlarda isə 79 növə bərabər olmuşdur.

Növ müxtəlifliyinin klaster analizi oxşarlığın daha çox infuzorların bentik birliklərini birləşdirən biotoplarda olduğunu göstərmişdir. Infuzor birliklərinin növ müxtəlifliyinin oxşarlığının növbəti klasteri plankton, perifiton və fitosilliosenoz biotoplarını birləşdirir.

Planktonda həm sərbəstyaşayan infuzorların, həm də kiçik çoxhüceyrəli hidrobiontların kəmiyyət inkişafının paralel aparılmış tədqiqatları göstərdi ki, onların kəmiyyət inkişafında müəyyən qanunauyğunluq mövcuddur. Belə ki, infuzorların ümumi sayının artması çoxhüceyrəli hidrobiontlara nisbətən təxminən 10-15 gün tez müşahidə olunur. Alınmış nəticələr göstərdi ki, həm rotatorilər, həm də dafniyaların infuzor yemini mənimsəməsi, digər sabit amillərlə (temperatur, həll olmuş oksigen, Ph) yanaşı, eyni zamanda suda yem orqanizmlərinin qatılığından da (konsentrasiyasından) çox asılıdır.

Tədqiqatlar zamanı tərəfimizdən aşkar edilmiş 169 növ sərbəstyaşayan infuzordan 34 növü Xəzər dənizi faunası üçün ilk dəfə qeydə alınmışdır. İlk dəfə olaraq Orta Xəzərin plankton, perifiton və bentos birliklərinin sakinlərinin və infuzorların ən çox yayılmış növlərinin qida spektri müəyyənləşdirilmiş, əldə edilən məlumatlara əsasən hidrobiontların trofik əhəmiyyətli qruplarının qida rasionunda rolu və əhəmiyyəti haqqında dəqiq məlumatlar əldə etmək mümkün olmuşdur.

Orta Xəzərin plankton, perifiton və bentos birliklərində üzvi maddələrin produksiya və destruksiya proseslərində infuzorların rolu və iştirakının qiymətləndirilməsi, ontogenezin erkən mərhələlərində xırda vətəgə balıqlarının sürfələri üçün yüksək kalorili yemin mövcudluğu haqqında qısamüddətli proqnoz verməyə imkan verir.